

LATVIJAS IESPĒJAS KOPĒJĀS LAUKSAIMNIECĪBAS POLITIKAS REALIZĀCIJĀ PĒC 2023.GADA

LATVIA'S POSSIBILITIES IN THE IMPLEMENTATION OF THE COMMON AGRICULTURAL POLICY AFTER 2023

Vēsma Šumska Latvijas Lauksaimniecības universitātes Malnavas koledža, Mg. agr.,
vesma.sumska@malnavaskoledza.lv, Malnavas pagasts, Ludzas novads, Latvija

Abstract. *The Common agricultural policy applies to all countries of the European Union. Its mission is to support farmers and improve agricultural productivity, ensure a quality food supply, enable European Union farmers to earn a decent living, prevent climate change and manage natural resources sustainably, preserve the countryside and landscape, keep the rural economy alive, promote agricultural work, create value-added products. The geopolitical situation, climate change, energy shortages, rising prices make us think about how to provide farmers with the necessary means of production and the population with food, prevent climate change and address the Common Agricultural Policy in the next programming period from 2023 to 2027.*

Keywords: *agriculture, Common agricultural policy, productivity.*

Ievads

Lauksaimniecība ir svarīga iedzīvotājiem, bet atšķiras no lielākās daļas citu nozaru ar to, ka lauksaimnieku ienākumi ir zemāki, kā citās nozarēs, ražošana ir atkarīga no klimata, laika apstākļiem un patērētāju vajadzības nevar apmierināt uzreiz. Lauksaimniekiem ne tikai jāpanāk ražošanas efektivitāte, bet arī jāstrādā ilgtspējīgi, jāsaudzē vide, augsne un jādomā par bioloģisko daudzveidību. Uzņēmējdarbības neparedzamība un lauksaimniecības ietekme uz vidi ir iemesls tam, kāpēc publiskais sektors Eiropas Savienības (turpmāk - ES) lauksaimniekiem piešķir tik lielu nozīmi.

Kopš Latvija ir Eiropas Savienības dalībvalsts, tā iekļaujas ilgtspējīgas lauksaimniecības realizācijā un Kopējā lauksaimniecības politikā (turpmāk - KLP). Latvijas lauksaimnieki no Eiropas Savienības budžeta līdzekļiem iepriekšējos plānošanas periodos ir guvuši vērā ņemamas finansiālās investīcijas un atbalstus. Finansiālie ieguldījumi tiek izmantoti infrastruktūras un ražošanas modernizācijai, tehnoloģijās, izglītībā, zinātniskajos pētījumos un tirgu veicinošajos pasākumos. Pēdējā gada laikā lauksaimnieki ir pakļauti gan klimatiskiem, gan ģeopolitiskiem izaicinājumiem, kas varētu traucēt īstenot KLP uzdevumus pēc 2023.gada.

Šī pētījuma mērķis ir izpētīt Eiropas Savienības Kopējās lauksaimniecības politiku no 2023.gada un tās ietekmi uz Latvijas lauksaimniecību, balstoties uz patreizējo ģeopolitisko situāciju un cenu politiku.

Uzdevumi:

1. Izpētīt Eiropas KLP un Latvijas lauksaimniecības politikas attīstību un galvenās nostādnes laika periodā no 2023. – 2027.gadam.
2. Izpētīt Latvijas lauksaimniecības esošo stāvokli un iespējas KLP realizācijā.
3. Noskaidrot šī brīža izaicinājumus Kopējās lauksaimniecības politikas realizēšanā.

Darbā tiks pētīti Eiropas Savienības, Latvijas tiesiskie akti, kas attiecas uz KLP, Zemkopības ministrijas ziņojumi, Centrālās statistikas pārvaldes dati, Latvijas lauku konsultāciju un izglītības centra (turpmāk - LLKC) aptaujas dati, Lauku saimniecību datu uzskaites tīkla (turpmāk - SUDAT) pētījuma rezultāti, dažādu Latvijas institūciju sniegtā informācija publiskā telpā un semināru informācija.

Eiropas KLP un Latvijas lauksaimniecības politikas attīstība un galvenās nostādnes laika periodā no 2023. – 2027.gadam

Eiropas Savienības Kopējā lauksaimniecības politika aizsākās 1962. gadā. Tā ir visām Eiropas Savienības valstīm kopīga politika. Kopējās lauksaimniecības politikas galvenie uzdevumi ir: atbalstīt lauksaimniekus un uzlabot lauksaimniecības ražību, lai būtu stabils pārtikas piedāvājums par pieņemamām cenām; gādāt, lai Eiropas Savienības lauksaimnieki spētu sev nopelnīt pienācīgu iztiku; palīdzēt iegrozīt klimata pārmaiņas un ilgtspējīgi pārvaldīt dabas resursus; Eiropas Savienībā saglabāt lauku dabu un ainavas; uzturēt dzīvu lauku ekonomiku, popularizējot darbu lauksaimniecībā, lauksaimniecības pārtikas rūpniecībā un ar to saistītajās nozarēs (*Eiropas Komisija, 2022a; Eiropas*

Komisija, 2022b Eiropas Parlaments, 2022). KLP ir balstīta uz noteiktiem normatīviem aktiem, kas ir saistoši visām Eiropas Savienības valstīm.

Pirms tika izstrādāts Latvijas Kopējās lauksaimniecības politikas saturs periodam no 2023.-2027.gadam, lauksaimnieku vidū notika visaptverošas situācijas analīzes un plašas diskusijas, kuru rezultātā Latvijas Republikas Zemkopības ministrija ir nodefinējusi vairākus stratēģiskos uzstādījumus, kas kalpos par pamatu atbilstošu rīcību īstenošanai un KLP atbalsta plānošanai:

- 1) palielināt pievienoto vērtību, sadarbojoties un ražojot konkurētspējīgu produktu vietējam un eksporta tirgiem;
- 2) kāpināt lauku saimniecību ieņēmumus līdz vidējiem valstī;
- 3) plaukstoši lauku apvidi, veicinot ekonomisko aktivitāti, nodrošinot infrastruktūru un saglabājot apdzīvotību;
- 4) zināšanās balstītu uzņēmējspēju veicināšana, sekmējot inovāciju un zinātnes rezultātu ieviešanu praksē;
- 5) katra saimniecība, efektīvi izmantojot resursus, iegulda bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā un klimata pārmaiņu mazināšanā;
- 6) droša un kvalitatīva vietējā pārtika, kas pieejama ikvienam patērētājam (*Latvijas Republikas Zemkopības ministrija, 2022a*).

Tai pat laikā būtiski uzsvērt, ka Latvijas pienākums ir sniegt ieguldījumu arī Eiropas Savienības Kopējās lauksaimniecības politikas mērķu realizēšanā. Nākošajam plānošanas-periodam ir noteikti 9 specifiski KLP mērķi, kas aptver attīstības ekonomisko, vides/klimata un sociālo dimensiju, kuru realizēšanai, ņemot vērā esošo ģeopolitisko situāciju, var rasties grūtības:

- 1) palielināt konkurētspēju;
- 2) nodrošināt taisnīgus ienākumus;
- 3) aizsargāt pārtikas un veselības kvalitāti;
- 4) plaukstoši lauku apvidi;
- 5) atbalstīt paaudžu nomaiņu;
- 6) saglabāt ainavas un bioloģisko daudzveidību;
- 7) vidrūpe;
- 8) mazināt klimata pārmaiņas;
- 9) varas līdzsvars pārtikas ķēdē (*Latvijas Republikas Zemkopības ministrija, 2022a*).

Tiesību akti jaunajam plānošanas periodam no 2023. – 2027.gadam paredz taisnīgāku, zaļāku un vairāk uz veikumu balstītu KLP, ar ko Eiropas lauksaimniekiem nodrošinās ilgtspējīgu nākotni, sniegs mērķtiecīgāku atbalstu mazākām lauku saimniecībām, dalībvalstīm nodrošinās lielāku iespējas, pielāgojot pasākumus vietējiem apstākļiem.

Latvijas lauksaimniecības esošais stāvoklis un iespējas KLP realizācijā

Lai sekmīgi realizētu Kopējās lauksaimniecības politikas mērķus, svarīgi ir apzināt Latvijas lauksaimniecības esošo stāvokli un iespējas.

Lauku saimniecību datu uzskaites tīkls (SUDAT) nodrošina lauksaimnieciskās produkcijas ražotājus, lauksaimniecības politikas veidotājus Latvijā un Eiropas Savienībā, kā arī citus interesentus ar objektīvu ekonomisko informāciju par procesiem un attīstības tendencēm dažādas specializācijas un lieluma lauku saimniecībās, kas savu produkciju ražo tirgum (*Latvijas Republikas Zemkopības ministrija, 2022b; Lauku saimniecību uzskaites datu tīkla izveidošanas, uzturēšanas un darbības kārtība, 2017*).

Rezultātā iespējams novērtēt saimniecību produktivitāti, ienākuma līmeni un attīstības tendences, kas ilgtermiņā ļauj veikt saimnieciskās darbības analīzi lauksaimniecības politikas izstrādei, īstenošanai un esošās politikas ietekmes novērtēšanai.

Nozares darbība ir cieši saistīta ar laikapstākļiem, tādēļ nozarē kopumā vērojama svārstīga izaugsme. 2019. gadā bija vērojams straujš nozares apjoma pieaugums tieši labvēlīgo laikapstākļu un augkopības nozares straujās izaugsmes dēļ. 2020. gadā kopumā nozaru apjoms nedaudz palielinājās: produkcijas apjoms palielinājās gan augkopībā un lopkopībā, gan mežsaimniecībā un mežistrādē, bet samazinājās zivsaimniecībā (*Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija, 2022*).

Pēc Zemkopības ministrijas informācijas augkopība, lopkopība, medniecība un saistītās palīgdarbības iekšzemes kopprodukta rādītājos no 2018. līdz 2020.gadam faktiskajās cenās pieaugušas no 1,82 % 2018.gadā līdz 2,25 % 2020. gadā (*Latvijas Republikas Zemkopības ministrija, 2021*).

Pēc statistikas datiem Latvijas laukos samazinās iedzīvotāju skaits un pieaug vidējais vecums, kas nozīmē, ka lauku politikas veidotājiem ir jādodomā par iespējamajiem risinājumiem tehnoloģiju modernizēšanā, kas ir redzams KLP pasākumos. Latvijā, pieaug augkopībā, lopkopībā un medniecībā nodarbināto īpatsvars no visa nodarbināto skaita, kas

valstī 2020.gadā veidoja 5,2 % ienākumu, kas ir par 0,2 % vairāk nekā 2019.gadā. Atalgojuma līmenis 2020.gadā lauksaimniecības sektorā liecina par to, ka ienākumi ir turpinājuši palielināties, salīdzinājumā ar iepriekšējo 2019. gadu, kurā arī bija būtisks kāpums salīdzinājumā ar 2018. gadu. Cilvēku iespējas gūt lauksaimniecībā, mežsaimniecībā un zivsaimniecībā ienākumus palielinājās par 46 eiro jeb 4,5 % un bija 1082 eiro (*Latvijas lauku saimniecību uzskaites datu tīkls, 2021*).

Pēc Agroresursu un ekonomikas institūta (turpmāk - AREI) apkopotās informācijas, nozīmīgākais ienākumu palielinājuma faktors ir bijis produkcijas apjoma kāpums augkopībā par 6,4 %, kā arī subsīdiu palielinājums par 6,5 % (*Latvijas lauku saimniecību uzskaites datu tīkls, 2021*).

Iepriekšējo gadu dati rāda, ka lauksaimnieku ienākumi attiecībā pret valstī vidējiem ir bijuši svārstīgi un pēc Latvijas iestāšanās ES visbiežāk atradušies 70–80 % robežās no tiem. Šos datus izvērtējot, jāņem vērā, ka lauksaimniecība ir nozare, kurā ir ļoti liela atšķirība starp ienākumiem dažādās saimniecībās – to galvenokārt nosaka saimniecības lielums, specializācija, ražošanas efektivitāte un pieeja tirgiem. Liela daļa nodarbināto atrodas mazajās (pašpatēriņa un daļēja pašpatēriņa) saimniecībās, savukārt tirgum ražojošās saimniecībās lauksaimnieku ienākumi kopumā ir ievērojami lielāki (*Latvijas Republikas Zemkopības ministrija, 2021*).

Pēc Eurostat datiem (LEK 2. novērtējums), dažādās ES valstīs lauksaimnieku ienākumiem bijušas atšķirīgas tendences. Vidēji 27 ES valstīs lauksaimnieku reālie ienākumi ir samazinājusies par 1,5 %. Latvijā šis rādītājs audzis par 7,1 %. Tātad Latvijā ienākumu pārmaiņu rādītājs 2020. gadā bijis ievērojami pozitīvāks nekā vidēji ES, turklāt kopumā Latvijā sasniegts sestais lielākais ienākumu kāpums ES valstu vidū (*Latvijas Republikas Zemkopības ministrija, 2022b*).

Vērtējot ikgadējās ienākumu pārmaiņas, jāpiebilst, ka uz tām lielu ietekmi atstājuši nejauši faktori – laika apstākļi, tirgus situācija. Savukārt ilgākā laikposmā – no 2010. līdz 2020. gadam, pēc Eurostat datiem, Latvijā lauksaimniecības ienākumu (indikatora A) kāpums uz nodarbināto ir par 78 %, kas nozīmīgi pārsniedz 28 ES valstu vidējo rādītāju (27 %), (*Latvijas Republikas Zemkopības ministrija, 2021*).

Pēc iestāšanās Eiropas Savienībā Latvijas lauksaimnieki ik gadus var pretendēt uz ES tiešajiem atbalsta maksājumiem u.c. finanšu instrumentiem, saskaņā ar normatīvajiem aktiem, kas paredz saņemšanas nosacījumus un shēmas (*Noteikumi par valsts atbalstu lauksaimniecībai, 2013*). Ik gadus atbalsta saņemšanas nosacījumi tiek aktualizēti atbilstoši tā brīža nosacījumiem.

Šajā plānošanas periodā paredzēti maksājumi par “Klimatam un videi labvēlīgu lauksaimniecības praksi – zaļināšanas maksājums”, kas nākošajā plānošanas periodā aizvietoti ar ilgtspējīgu lauksaimniecību veicinošiem un klimatneitrāliem pasākumiem. Laikā, kad novēro lauksaimnieku vidējā vecuma pieaugumu, būtiska nozīme ir arī “Maksājumi gados jaunajiem lauksaimniekiem” un “Mazo lauksaimnieku atbalsta shēmas maksājums”, kas turpināsies arī nākošajā KLP periodā. Lai veicinātu atsevišķu grūtībā esošu nozaru attīstību, tiek veikts attiecīgs ”Brīvprātīgs saistītais atbalsts” šo nozaru veicināšanai, piemēram, par slaucamām govīm, kazām, aitām, proteīnaugiem, cietes kartupeļiem, sertificētām stiebrzāļu un lopbarības augu sēklām, sertificētām labības sēklām, miežiem, dārzeniem, augļiem un ogām. Lai saņemtu maksājumus, jāievēro “Savstarpējā atbilstība”, kas ietver obligātās apsaimniekošanas prasības un laba lauksaimniecības un vides stāvokļa nosacījumus. Atbalsts ražotāju organizācijām (*Lauku atbalsta dienests, 2022*). Pašlaik atzītās ražotāju organizācijas kalpo par labu paraugu tam, kā apvienojoties var piesaistīt ES finansējumu ražošanas modernizācijai un nostiprināt savas pozīcijas ne tikai Latvijas, bet arī citu Eiropas Savienības dalībvalstu augļu un dārzeņu tirgos.

Valsts atbalsts lauksaimniecībai cels uzņēmēju konkurētspēju, turpinās attīstīt gan lauku saimniecības, gan pārtikas uzņēmumus, kā arī veicinās jaunu zinātnes pētījumu ieviešanu, tā dažādojot un pilnveidojot lauksaimniecības produkcijas ražošanu. Savukārt iedzīvotājiem pavērs vēl plašākas iespējas iegādāties kvalitatīvus vietējos ražojumus par atbilstošām cenām.

Šogad valsts atbalsts lauksaimniecībai – 8,7 miljoni eiro – paredzēts:

- 1) lopkopības attīstībai – 5,9 miljoni eiro;
- 2) augkopības attīstībai – 901 328 eiro;
- 3) starptautiskai un savstarpējai sadarbībai – 588 312 eiro;
- 4) tirgus veicināšanai – 384 782 eiro;
- 5) pārtikas kvalitātes shēmām – 477 274 eiro;
- 6) lauksaimniecības nozares profesionālo izglītības programmu pilnveidošanai – 30 000 eiro;
- 7) iepriekšējā gadā uzsākto atbalsta pasākumu izpildes finansēšanai – 410 372 eiro (*Rudzīte, 2022*).

Finansējums investīciju veicināšanai 2022. gadā ļaus turpināt atbalsta pasākumus ražotāju konkurētspējai, palīdzot uzņēmējiem dzēst aizņēmumu kredītprocentus, tādējādi mazinot finansiālo slogu uzņēmumiem un nodrošinot naudas līdzekļu ieplūšanu. Tāpat šis atbalsts ļaus nepārtraukt Zemkopības ministrijas pasūtītos zinātnes pētījumus, kas

risina nozares attīstībai svarīgus jautājumus un nodrošina analītisku izvērtējumu lauksaimniecības un pārtikas tirgus tendencēm (*Latvijas Republikas Zemkopības ministrija, 2022a*).

Latvijas lauksaimniecības izaicinājumi KLP politikas realizēšanā

Pēdējā laika ģeopolitiskie notikumi varētu mainīt skatījumu uz KLP risinājumiem pasaulē un Latvijā. 2021./2022. gada sezonai lauksaimniecībā vērojamas cenu svārstības, liela cenu amplitūda un ģeopolitiska ietekme. Tas daļēji saistīts ar nelabvēlīgiem laika apstākļiem virknē valstu, kur rezultātā iegūtas zemākas ražas ar sliktu kvalitāti. Rezultātā palielinājās pārtikas kviešu pieprasījums, cenu pieaugums pasaulē un samazinājās krājumi. Ukraina saražo pusi no saulespuķu eļļas un ievērojamu apjomu kviešu, miežu, kukurūzas un citas kultūras (*Briede, 2022*).

Karš Ukrainā un Eiropas Savienības sankcijas pret Krieviju radīja degvielas cenu pieaugumu, kas ietekmē arī finanšu plūsmu lauku saimniecībā. Uzsākoties jaunai sezonai, praktiski dārgāks ir palicis viss, sākot no degvielas un beidzot ar graudiem, kas nepieciešami pārtikai un lopbarībai. Kara dēļ tiek traucēts gan graudu eksports no Ukrainas, gan pavasara sēja, gan vēl nav zināms, kā būs ar ražas novākšanu. Tiek traucēta ne tikai maizes, bet arī lauksaimniecības dzīvnieku barības ražošana ES. Savukārt Krievija bija arī viens no pasaules lielākajiem minerālmēsļu, it sevišķi kālija sāls, eksportētājiem. Arī šī sadaļa ietekmēs lauksaimniecisko ražošanu ES, atspoguļojoties pārtikas un lopbarības cenās (*Ozols, 2022*).

Eiropas Parlamenta deputāts no Itālijas un Eiropas Parlamenta Lauksaimniecības un lauku attīstības komitejas loceklis H. Dorfman atzīst “Personiski uzskatu, ka mēs nonākam arvien sarežģītākā situācijā. Pārtikas drošība Eiropā un globāli, kā arī Zaļā kursa stratēģija – nav radīta (vienam) 2022. gadam. Tā ir ilgtermiņa stratēģija. Tādēļ nav lielu problēmu, ja aizkavējas, piemēram, Pesticīdu ilgtspējīgās lietošanas direktīva. Tās dēļ vien kopējā stratēģija “No lauka līdz galdam” nav apdraudēta, Mums ir jānodrošina lauksaimnieciskā ražošana ilgtspējīgā veidā, bet mums tiešām ir arī jāražo!” (*Ozols, 2022*). Teiktais liek secināt, ka KLP realizēšanā sagaidāmas izmaiņas, lai neradītu problēmas pārtikas nodrošinājumā sakarā ar ģeopolitiskiem satricinājumiem.

Latvijas lauksaimniekus uztrauc energoresursu nodrošinājums. Latvijā blakus konvenciālai lauksaimniecībai ir bioloģiskā lauksaimniecība, kurai nākošajā KLP plānošanas periodā ir ierādīta būtiska vieta. Zaļais kurss paredz līdz 2050. gadam sasniegt klimata neitralitāti un tas attiecas uz lauksaimniecību un pārtikas ražošanu. Bioloģiskā lauksaimniecība ir viens no veidiem, kā sasniegt šos Zaļā kursa mērķus. Latvijas bioloģiskie lauksaimnieki par energoresursu nodrošinājumu pauž savu viedokli, piemēram, “Ir jā saglabā princips “daba un pārtika”, nevis “daba vai pārtika” – to Latvijas Bioloģiskās lauksaimniecības asociācijas (turpmāk - LBLA) rīkotajā konferencē sacīja asociācijas valdes priekšsēdētājs Gustavs Norkārklis. Viņš aicināja nemainīt ES Zaļā kursa ieviešanas principus, virzoties uz ilgtspējīgu lauksaimniecību arī šādas krīzes apstākļos, un neveikt soli atpakaļ, lai nebūtu atkarības no ārējiem resursiem (*Dieziņa, 2022*).

Arī “IFOAM Organics Europe” direktors Eduardo Kuoko konferencē skaidroja, ka Krievijas iebrukums Ukrainā labi parāda lauksaimniecības atkarību no Krievijas energoresursiem un izejvielām, taču bioloģiskā lauksaimniecība ir tas veids, lai lauksaimniecība nebūtu atkarīga no importa resursiem. Turklāt tas ir biznesa modelis, kā lauksaimniekiem kļūt konkurētspējīgākiem. (*Dieziņa, 2022*).

“Aloja Starkelsen” ģenerāldirektors Jānis Garančs aicināja domāt par gaidāmajām izmaiņām visā pārtikas ķēdē. Jau tagad novērojama patērētāju paradumu maiņa un redzams, ka pieaug augu izcelsmes produktu patēriņš. Mainās arī pārstrāde, kas arvien vairāk neveic dziļu izejvielu pārstrādi, domājot par vides aspektiem. Par bioloģisko produktu pieejamību un īsajām pārtikas piegādes ķēdēm vedināja domāt AREI Bioekonomikas nodaļas pētniece Maija Ušča. Īsākas piegādes ķēdes, pašapgāde un pašpatēriņš – tie ir atslēgas vārdi ilgtspējīgai un ekonomiski pamatotai nākotnei, uzskata Latvijas Bankas ilgtspējas virziena vadītājs Eduards Kušners. Izskan arī viedoklis, ka svarīgi eksportēt nevis izejvielas, bet pārtiku ar pievienoto vērtību. Šā brīža izaicinājumi ir satricinājuši pasauli, bet milzīgas pārmaiņas nav vērojamas un ražotāji strādā, ievērojot ģeopolitiskās izmaiņas, lai turpinātu iet uz priekšu (*Dieziņa, 2022*).

Protestējot pret Krievijas karaspēka sāktu uzbrukumu Ukrainai šā gada 24. februārī, daudzas pasaules valstis, starptautiskās organizācijas un dažādu tirgu dalībnieki boikotē gan Krievijas, gan arī Baltkrievijas produktus un pakalpojumus. Lai noskaidrotu Latvijas lauksaimnieku viedokli, vai viņi ir gatavi šim boikotam, Latvijas Avīze veica dažu lauksaimnieku aptauju “Vai esat gatavi atteikties no Krievijā un Baltkrievijā ražotajiem lauksaimniecības produktiem?” Aptaujas rezultāti liecina, kā norāda biedrības Zemnieku saeima valdes priekšsēdētājs Juris Lazdiņš, Latvijas lauksaimnieki izmantos iepirktos resursus un pārorientēsies uz jauniem sadarbības partneriem, lai aizstātu Krieviju un Baltkrieviju. Zemnieku saimniecības Jaunkraukļi saimnieks Jānis Kudliška, atzīmē, ka karš un tā dēļ piemērotās sankcijas būtiski ietekmēs visu saimniecību naudas ienākumus. Ja mēslojumu liek mazāk, ir mazākas ražas un, protams, arī naudas ienākumi. Izmantosim vairāk zaļmēslojumu, starpkultūras un kūtsmēsļus, kuru īpatsvars

mūsu mēslojuma bilancē ir aptuveni 10 %. Būs ražības kritums. Liela neskaidrība ir arī par pasaules graudu tirgu. Neatbildēts ir jautājums, vai Ukrainā spēs audzēt labību, tā jau pavisam drīz ir jāsāk sēt, un vai Krievija piedalīsies graudu pārdošanā. Ja ES dalībvalstīs atsakās no Krievijā ražotajiem pārtikas produktiem, vairāk ir jāsarosās Latvijas audzētājiem (*Graudiņš, 2022*).

Zemnieku saimniecības Krasta iela 7 saimnieks Modris Žentiņš atzīmē, ka bez Krievijas un Baltkrievijas produktiem ir arī ES dalībvalstīs ražotie minerālmēsli. Turklāt tie ir augstākas kvalitātes produkti. Uz kādu laiku būs jāaizmirst par sadarbību ar Krievijas un Baltkrievijas partneriem. Ir arī citi sadarbības partneri, ar kuriem var sadarboties. Esmu pārliecināts, ka rezultāts šā brīža nepieredzētajai situācijai būs mums labvēlīgs (*Graudiņš, 2022*).

Par tendencēm, kas saistītas ar minerālmēsliem nodrošinājumu un ar no tā izrietošām sekām, pētījumu veica Latvijas Lauku Konsultāciju centra speciālisti. Veiktajā pētījumā secināts, ka visos reģionos lielākā daļa lielo saimniecību jau pērn nodrošinājās ar minerālmēsliem, bet daudzas mazās un vidējās saimniecības pirkumu atlika uz šo gadu. Vidēji 60 % līdz 90 % no aptaujātajiem lielajiem saimniekiem, kas apsaimnieko virs 200 ha, minerālmēsļus šīs sezonas darbu veikšanai iepirka jau pērn un saka, ka šī gada darbu sezonai to pietiks. Vienlaikus tikai trešdaļa atzīst, ka lietos tos 100 % apmērā no iecerētā, pārējie plāno taupības pasākumus, rēķina minimālās devas, kādas lietot, lai būtiski nemazinātos ražas. Saimniecības izmērā no 100 līdz 200 ha nodrošinājušās vidēji par 45 % līdz 80 %. Šajā saimniecību grupā teju visi atzinuši, ka centīsies taupīt. Mazās saimniecībās, kas apsaimnieko līdz 100 ha, aina ir citādāka – lielākā daļa pērn minerālmēsliem iegādi atlika uz šo gadu, tādēļ to nodrošinājums ir nepietiekams. Turklāt daudzi atzīst, ka augstās cenas dēļ tos vispār nepirks un centīsies iztikt vai nu ar to daudzumu, kas palicis pāri no pērnā gada, vai strādās bez minerālmēsliem (*Tomsone, 2022*).

Vaicāti par risinājumiem minerālmēsliem krīzē, zemnieki uzsver kompensāciju nepieciešamību augstajam resursu – minerālmēsliem un arī degvielas – cenām, nodrošināt minerālmēsliem pieejamību, jo daudzviet tos pat nav iespējams iegādāties. Atsevišķi saimnieki vaicā arī pēc konsultāciju atbalsta taupības pasākumu ieviešanai. Pie risinājumiem tiek minēta arī ātrāka tiešmaksājumu izmaksa, kā arī zaļināšanas prasību atcelšana – ļaut apstrādāt papuves, lai var sēt vairāk graudu. Jāteic, ka daļa no priekšlikumiem jau tiek ieviesti.

Jāsaka, ka par gaidāmajām problēmām ar mēslojumu Latvijas Avīze jau rakstīja 2021. gada 1. decembrī, kad daļa Eiropas mēslošanas līdzekļu rūpnīcu bija slēgtas, jo rudenī pieauga gāzes cenas. Mēslošanas līdzekļu piedāvājuma samazināšanos veicina arī sankcijas pret Baltkrieviju un Ķīnas lēmums ierobežot mēslošanas līdzekļu eksportu līdz 2022. gada jūnijam, lai nodrošinātu piedāvājumu un cenas vietējam tirgum.

LLKC atrodama informācija, ka Eiropas Komisija pieņēmusi lēmumu par krīzes pagaidu regulējumu, lai atbalstītu ekonomiku sakarā ar Krievijas iebrukumu Ukrainā, tostarp paredzot virkni atbalsta pasākumu arī lauksaimniekiem:

- 1) dalībvalstis varēs izveidot shēmas ar mērķi piešķirt līdz 35 000 eiro krīzes skartam uzņēmumam, kas darbojas lauksaimniecības, zivsaimniecības un akvakultūras nozarē. Šo atbalstu var piešķirt jebkādā veidā, tai skaitā tiešo dotāciju veidā;
- 2) EK iedalīs 500 miljonus eiro valsts piešķirumiem, lai tiešā veidā atbalstītu lauksaimniekus, kurus visvairāk skārušas augstākas izejvielu izmaksas un eksporta tirgu slēgšana (ES valstis var papildināt šo atbalstu līdz pat 200 % ar valsts līdzekļiem);
- 3) ES valstis varēs maksāt paaugstinātus KLP tiešos maksājumus avansā, lai risinātu naudas plūsmas grūtības, ar kurām pašlaik saskaras lauksaimnieki;
- 4) tirgus drošības tīkla pasākumu ieviešana cūkgaļas nozarei, ņemot vērā īpaši sarežģīto situāciju, kurā tā atrodas;
- 5) atļauts audzēt kultūraugus ES atmatā atstātās zemēs, vienlaikus saglabājot lauksaimniekiem pilnus zaļināšanas maksājumus;
- 6) ir pieļaujama īpaša elastība attiecībā uz dzīvnieku barības importa prasībām, lai mazinātu spiedienu uz barības tirgu (*Tomsone, 2022*).

Latvija jau tagad pieņēmusi lēmumus ieviest daļu no krīzes pasākumiem, piemēram, par iespēju papuves izmantot ražas vai lopbarības iegūšanai.

Secinājumi un priekšlikumi

1. Lauksaimniecība ir nozare, kas ražo produkciju, kuru nevar saražot ātri, un kas vajadzīga visiem iedzīvotājiem. Ražošanas laikā tiek izmantoti dabas resursi, nemitīgi notiek ietekme uz vidi, dabas daudzveidību, kas savukārt ietekmē iedzīvotāju dzīves kvalitāti. Tas ir viens no pamatojuma, kāpēc Eiropas Savienība atbalsta lauksaimniecību.
2. Lauksaimniecība ir nozare, kas atkarīga no klimata un laika apstākļiem, kas ietekmē augkopībā ražību un rezultātā ienākumus. Lai novērstu klimata un laika apstākļu ietekmi, minerālmēsliem izstrādā jaunus audzēšanas tehnoloģijas un jāgūst praktiska pieredze, kam nepieciešami zinātniski pētījumi un tehniski risinājumi.

3. Kopējā lauksaimniecības politika ietver sevī pasākumu sistēmu iedzīvotāju nodrošināšanai ar pārtiku, ienākumu palielināšanai, vides un dabas daudzveidības saglabāšanai, ražības celšanai, jauniem risinājumiem ražošanas tehnoloģijās un klimata izmaiņu novēršanā.
4. Latvijā pieaug lauksaimnieku vidējais vecums, ienākumi mazāki, kā vidēji strādājošiem citās nozarēs. Lai piesaistītu jauniešus laukiem, tiek veikti speciāli maksājumi gados jauniem lauksaimniekiem līdz 40 gadu vecumam, radītas dažādas projektu iespējas uzsākot nodarboties ar lauksaimniecību un modernizēt tehnoloģijas.
5. Pēdējā laikā novērojama vispārējā tendence ienākumiem no lauksaimniecības tomēr palielināties. Tas saistīts ar ražas pieaugumu, cenu palielināšanos, lauksaimnieku spēju pielietot modernākas tehnoloģijas.
6. Eiropas Savienība piešķir ievērojamus finansu līdzekļus, kas tiek izmantoti lauksaimnieciskās ražošanas modernizācijai un lauksaimnieku ienākumu palielināšanai.
7. KLP viens no būtiskākajiem uzdevumiem palielināt lauku iedzīvotāju dzīves kvalitāti, ienākumus un stimulēt paaudžu nomaiņu. Lai piesaistītu jauniešus laukiem, nepieciešama lauksaimnieciskās ražošanas modernizācija, ieguldījumi izglītībā, lai paaugstinātu spēju darboties ar modernām tehnoloģijām un sasniegtu lielāku produktivitāti.
8. Pēdējā gada laikā ģeopolitisku norišu rezultātā, kas saistīts ar karu Ukrainā, cenu celšanos energoresursiem un embargo, ceļas cenas minerālmēsliem un citām lauksaimniekiem nepieciešamajiem resursiem. Daudzi lauksaimnieki apsver iespēju lietot mazāk minerālmēsli, kas savukārt var samazināt ražības augkopības kultūrām. Tādēļ sagaidāmas problēmas ar pārtikas un lopbarības nodrošināšanu, kas var pietrūkt. Lauksaimniekiem nepieciešams meklēt jaunus risinājumus minerālmēsli aizvietošanai augu audzēšanā ar dabai draudzīgiem pasākumiem, iesaistot augsnes bioloģiskos procesus, starpkultūru un zaļmēslojumu audzēšanu. Energoresursu taupīšanas nolūkā pielieto minimālo augsnes apstrādi un kombinētos agregātus.
9. Eiropas Komisija ir piešķīrusi līdzekļus un atļāvusi atsevišķas novirzes no KLP paredzētiem pasākumiem pagaidām līdz 2022.gada noslēgumam, lai novērstu globālas problēmas pārtikas nodrošinājumā sakarā ar ģeopolitiskiem satricinājumiem.
10. Valsts atbalsts lauksaimniecībai cels uzņēmēju konkurētspēju, turpinās attīstīt gan lauku saimniecības, gan pārtikas uzņēmumus, kā arī veicinās jaunu zinātnes pētījumu ieviešanu, tā dažādojot un pilnveidojot lauksaimniecības produkcijas ražošanu un pievienotās vērtības radīšanu. Savukārt iedzīvotājiem pavērs vēl plašākas iespējas iegādāties kvalitatīvus vietējos ražojumus par atbilstošām cenām.

Izmantotie avoti un literatūra

1. *Lauku saimniecību uzskaites datu tīkla izveidošanas, uzturēšanas un darbības kārtība* (04.04.2017). Ministru kabineta noteikumi Nr. 195, red. uz 28.03.2022. <https://likumi.lv/ta/id/289961-lauku-saimniecibu-uzskaites-datu-tikla-izveidosanas-uzturesanas-un-darbibas-kartiba>
2. *Noteikumi par valsts atbalstu lauksaimniecībai* (17.12.2013). Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr. 1524. <https://likumi.lv/ta/id/263434-noteikumi-par-valsts-atbalstu-lauksaimniecibai>
3. Dieziņa, S. (04.04.2022). *Pārtikas trūkuma dēļ celsies cenas. Vai bioloģiskā lauksaimniecība varētu būt risinājums?* <https://www.la.lv/cenas-celsies-jo-truks-partikas>
4. Eiropas Komisija (2022a). *Īsumā par kopējo lauksaimniecības politiku*. https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/cap-glance_lv
5. Eiropas Komisija (2022b). *Jaunās KLP svarīgie mērķi*. https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/new-cap-2023-27/key-policy-objectives-new-cap_lv
6. Eiropas Parlaments (2022.). *Kopējā lauksaimniecības politika (KLP) un Līgums*. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/lv/sheet/103/kopeja-lauksaimniecibas-politika-klp-un-ligums>
7. Graudiņš, U. (02.04.2022). *Vai esat gatavi atteikties no Krievijā un Baltkrievijā ražotajiem lauksaimniecības produktiem?* <https://www.la.lv/vai-esat-gatavi-atteikties-no-krievija-un-baltkrievija-razotajiem-lauksaimniecibas-produktiem>
8. Latvijas lauku saimniecību uzskaites datu tīkls (2021). *Lauku saimniecības darba ekonomiskās analīzes rezultāti 2020*. https://sudat.arei.lv/pub/teksts_2020.pdf
9. Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija (2022). *Latvijas makroekonomiskais apskats. 2022. gada aprīlis*. <https://www.em.gov.lv/lv/media/14123/download>
10. Latvijas Republikas Zemkopības ministrija (2021). *Latvijas lauksaimniecība 2020*. https://www.zm.gov.lv/public/files/CMS_Static_Page_Doc/00/00/02/12/76/2021_lauksaimniecibas_gada_zinojums.pdf
11. Latvijas Republikas Zemkopības ministrija (2022a). *Latvijas Kopējās lauksaimniecības politikas stratēģiskais plāns 2023. - 2027. gadam*. www.zm.gov.lv/zemkopibas-ministrija/statiskas-lapas/latvijas-kopejas-lauksaimniecibas-politikas-strategiskais-plans-2023-2?id=24273#jump
12. Latvijas Republikas Zemkopības ministrija (2022b). *Lauku saimniecību datu uzskaites tīkls (SUDAT)*. www.zm.gov.lv/zemkopibas-ministrija/statiskas-lapas/lauku-saimniecibu-datu-uzskaites-tikls-sudat-?id=1569#jump
13. Lauku atbalsta dienests (2022). *Informatīvais materiāls platību maksājumu saņemšanai 2022. Rrokasgrāmata*. <https://www.lad.gov.lv/lv/atbalsta-veidi/platibu-maksajumi/rokasgramatas/>

14. Ozols, I. F. (10.04.2022). *Karš – izaicinājums lauksaimniecībai. Vai ES Zaļajā kursā iespējamās nobīdes.* <https://www.la.lv/kars-izaicinajums-lauksaimniecibai-10.04.2022>
15. Rudzīte, R. (15.02.2022). *Atbalsts lauku uzņēmējiem un lauksaimniecības zinātnei ļaus ražot augstvērtīgu vietējo pārtiku.* <https://www.zm.gov.lv/zemkopibas-ministrija/presei/atbalsts-lauku-uznemejiem-un-lauksaimniecibas-zinatnei-laus-razot-augs?id=12827>
16. Tomsone, I. (12.04.2022). *Pavasara darbu sezona – ar pārmaiņām.* <http://llkc.lv/lv/nozares/augkopiba-ekonomika-lopkopiba-mezsaimnieciba/pavasara-darbu-sezona-ar-parmainam>
17. Briede, G. (16.03.2022). *Graudu tirgus aktualitātes. Amazone grupas semināra “Gudrā zeme” materiāli.*

Summary

The production of agricultural products is a long-term and expensive process that the entire population need. During production, natural resources are used, there is a constant impact on the environment, the diversity of nature, which in turn affects the quality of life of the population. This is one of the reasons why the European Union supports agriculture. Agriculture is an industry that depends on climate and weather conditions, which affect crop yields and, as a result, income. In order to prevent the influence of climate and weather conditions, lack of mineral fertilizers, new cultivation technologies have to be developed and practical experience gained, which requires scientific research and modern technical solutions.

The common agricultural policy includes a system of measures for providing the population with food, increasing income, preserving the environment and natural diversity, increasing productivity, new solutions in production technologies and preventing climate change.

In Latvia, the average age of farmers is increasing, their income is lower than that of average workers in other industries. In order to involve young people to the countryside, special payments have made to young farmers up to the age of 40, various project opportunities have created to start farming and modernize technologies. Recently, however, a general tendency for income from agriculture to increase has been observed. This has related to the increase in yield and in prices, and the ability of farmers to apply technologies that are more modern.

The European Union allocates significant financial resources, which are using to modernize agricultural production and increase farmers' income.

One of the most important tasks of the Common Agricultural Policy is to increase the quality of life and income of rural inhabitants and to stimulate the change of generations. In order to attract young people to the countryside, it is necessary to modernize agricultural production, invest in education to increase the ability to work with modern technologies and achieve higher productivity.

During the last year, as a result of geopolitical developments related to the war in Ukraine, rising energy prices and embargoes, the prices of mineral fertilizers and other resources needed by farmers are rising. Many farmers are considering using less mineral fertilizers, which in turn can reduce crop yields. Therefore, problems are expected with the provision of food and fodder, which may be in short supply. Farmers need to look for new solutions for replacing mineral fertilizers in plant cultivation with nature-friendly measures, involving soil biological processes, intercropping and green manure cultivation. In order to save energy resources, minimal tillage and combined aggregates are used.

The European Commission has allocated funds and allowed certain deviations from the Common Agricultural Policy measures for the time being until the end of 2022, in order to prevent global problems in food security due to geopolitical upheavals.

State support for agriculture will increase the competitiveness of entrepreneurs, continue to develop both farms and food companies, as well as promote the introduction of new scientific research, thus diversifying and improving the production of agricultural products and the creation of added value. In turn, residents will have even wider opportunities to purchase high-quality local products at appropriate prices.